

И. К. Ахунбаев атындагы Кыргыз мамлекеттик медициналык академиясынын жана тең уюштуруучу Б. Н. Ельцин атындагы Кыргыз-Россия Славян университетинин Д 14.23.690 диссертациялык кеңешинин эксперти медицина илимдеринин доктору, Биялиева Гулмира Самарбековнанын 14.02.03 – коомдук саламаттык жана саламаттыкты сактоо адистиги боюнча Аскарбекова Гүлдесте Аскарбековнанын медицина илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алууга сунушталган «Кыргыз Республикасында жалпы дарыгерлер (үй-бүлөлүк) практикасын өркүндөтүүдөгү, уюштуруудагы медициналык жана социалдык көйгөйлөр (Ош облусунун мисалында)» аталыштагы диссертациясына эксперттик

КОРУТУНДУ

1. Диссертациялык кеңеш диссертацияларды коргоого кабыл алууга укук берилген адистикке илимий иштин шайкештиги.

Илимий иште үй-бүлөлүк медицинаны өркүндөтүү, анын социалдык жана уюштуруучулук маселелерин комплекстүү талдоо жана көйгөйлүү маселелерин чечүү каралып, 14.02.03 – коомдук саламаттык жана саламаттыкты сактоо адистиктин шифрине туура келет.

2. Изилдөөнүн максаты: Баштапкы медициналык-санитардык жардамдын жеткиликтүүлүгүн, сапатын, кадрдык потенциалын, калктын оорулуулук динамикасын, калктын жана дарыгерлердин медициналык жардамды уюштурууга болгон пикирлеринин негизинде үй-бүлөлүк медицина системасын өнүктүрүүгө багытталган илимий негизделген сунуштарды иштеп чыгуу.

3. Коюлган максатка жетүү үчүн төмөндөгүдөй изилдөөнүн милдеттерин чечилген:

1. Демографиялык көрсөткүчтөрдүн өз ара байланышын, нозологиялык топтор боюнча кайрылуулардын динамикасын, ошондой эле Ош облусундагы баштапкы медициналык-санитардык жардам системасына калктын ишенимдик деңгээлин изилдөө.

2. Ош облусу жана Ош шаарындагы баштапкы медициналык-санитардык жардамдын структурасын, жеткиликтүүлүгүн жана кадрлар менен камсыздоо деңгээлин талдоо.

3. Калктын жана үй-бүлөлүк дарыгерлердин суроо-талаптарынын негизинде медициналык жардамдын сапатын жогорулатуу жана жалпы практикалык

медицинанын ишин натыйжалуу уюштуруу боюнча иш-чараларды иштеп чыгуу.

4. Медициналык кызмат көрсөтүүнүн сапатын жогорулатуу боюнча иштелип чыккан иш-чаралардын натыйжалуулугун Ош облусу жана Ош шаарындагы баштапкы медициналык-санитардык жардам мекемелеринде баалоо жана салыштыруу.

Илимий иштин актуалдуулугу.

Кыргыз Республикасында саламаттык сактоо системасын реформалоонун алкагында баштапкы медициналык-санитардык жардамды (БМСЖ) өнүктүрүү негизги артыкчылыктардын бири катары каралууда. Бул багытта үй-бүлөлүк медицина концепциясынын киргизилиши жалпы дарыгерлер практикасына өтүүнү шарттап, жарандардын кеңири катмарына жеткиликтүү, сапаттуу жана ар тараптуу медициналык жардам көрсөтүүнү камсыз кылуу максатын көздөйт. Ошону менен бирге, үй-бүлөлүк медицинага өтүү процессинде бир катар уюштуруучулук жана социалдык мүнөздөгү көйгөйлөр жаралууда.

Атап айтканда, кадрдык жетишсиздик, дарыгерлердин жогорку жүктөмү, материалдык-техникалык базанын начардыгы, медициналык кызматкерлердин квалификациясын үзгүлтүксүз жогорулатуудагы көйгөйлөр, ошондой эле калктын БМСЖга болгон ишениминин төмөндүгү – бул тармактын туруктуу өнүгүшүнө тоскоол болгон негизги факторлордон болуп эсептелет. Мындан тышкары, калктын социалдык абалы, билим деңгээли, аймактык өзгөчөлүктөр жана саламаттык сактоо мекемелерине болгон физикалык жеткиликтүүлүк дагы медико-социалдык көйгөйлөрдү күчөтүп жатат.

Ош облусу – Кыргызстандын калктуу жана ар кыл этникалык курамдагы аймагы катары, медициналык тейлөөдө аймактык теңсиздик, саламаттык сактоо кадрларынын жетишсиздиги жана инфраструктуранын артта калуусу сыяктуу маселелерди өзүндө курч чагылдырат. Мындан улам, дал ушул аймактын мисалында жалпы дарыгерлер практикасынын учурдагы абалын изилдөө жана өркүндөтүү багытында илимий негизделген сунуштарды иштеп чыгуу өзгөчө актуалдуу болуп эсептелет.

Үй-бүлөлүк медицинада медициналык жардамдын сапатын жогорулатуу, профилактикалык иштерди күчөтүү, аймактык өзгөчөлүктөрдү эске алуу менен кызмат көрсөтүүнү жакшыртуу аркылуу гана коомдун саламаттыгына терс таасир тийгизген факторлорду азайтууга мүмкүнчүлүк түзүлөт. Ошондуктан бул теманы терең изилдөө жана натыйжалуу стратегияларды иштеп чыгуу – заманбап коомдун муктаждыгына жооп берген маанилүү жана өз учурундагы илимий тапшырма болуп саналат.

Изилдөө Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2019-2030-жылдарга калктын саламаттыгын сактоо жана саламаттыкты сактоо системасын өнүктүрүү программасынын «Дени сак адам - өнүккөн өлкө» (Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2019-жылдын 20-ноябрындагы № 600 токтому) стратегиялык багыттарына ылайык келет.

4. Илимий натыйжалар

Диссертациялык иште жаңы илимий негизделген теориялык жана практикалык натыйжалар берилген, алардын жыйындысы Кыргыз Республикасындагы Үй-бүлөлүк медицина системасын өнүктүрүү үчүн маанилүү.

4.1. Изилдөөнүн илимий жаңылыгы

1. Демографиялык көрсөткүчтөрдүн өзгөрүшүнө миграция процесстери жана калктын карылыгынын өсүшү себеп болору аныкталды. Изилдөөдө биринчи жолу Ош облусунда төрөт курактагы аялдардын санынын азайышы, балдардын санынын өсүшүнүн басандашы сыяктуу демографиялык төңкөлдүктөр менен гипертония, КРВ инфекциялар сыяктуу негизги оорулар боюнча кайрылуулардын динамикасынын түз байланышы далилденди.
2. Ош облусунда 2018–2023-жылдар аралыгында үй-бүлөлүк дарыгерлерге жана баштапкы медициналык-санитардык жардам адистерине болгон кайрылуулардын динамикасы алгачкы жолу изилденди. Натыйжада, толук эмес жумуш убактысынын коэффициенттеринин (1,2–2,0) жана ДССУнун (дарылоо-саламаттыкты сактоо уюмдарынын) стандарттарынын (врач: 14, демографиялык өсүүнү эске алуу менен) негизинде персоналды пландоонун интеграцияланган уникалдуу моделдери сунушталды. Моделдер ФАПтын, ЖПДБнун, ҮМБнын санын оптималдаштыруу менен көйгөйлүү аймактарга медициналык кадрларды тартуунун механизмдерин камтыйт.
3. Калктын муктаждыктарына багытталган интеграцияланган баштапкы медициналык-санитардык жардамдын (КМБИ-БМСЖ) модели Ош облусундагы мекемелерде иштелип чыгып жана иш жүзүндө киргизилип, медициналык жардамдын жеткиликтүүлүгүн жана сапатын жогорулатууда натыйжалуу уюштуруучулук чечим болуп эсептелет. Бул модель тармактар аралык ыкманы, БМСЖдын ишин 5S принцибинин негизиндеги уюштуруу, процесстерди санариптештирүүнү жана орто медициналык кызматкерлердин ролун кеңейтүүнү камтыйт.
4. Үй-бүлөлүк медицинадагы кадрдык жетишпестик шартында орто медициналык кызматкерлердин функцияларын кеңейтүү БМСЖ системасынын натыйжалуулугун жана туруктуулугун жогорулатууга өбөлгө түзөт. Медайымдардын бейтаптарды өз алдынча кабыл алуусу, профилактикалык иш-

чараларды жүргүзүүсү жана бейтаптардын динамикалык көзөмөлүн камсыздоосу – медициналык жардамдын жеткиликтүүлүгүн жана калктын канааттануусун жогорулатуунун натыйжалуу жолу экендиги далилденген.

4.2. Илимий натыйжалардын ишенимдүүлүгүн негиздөө (методдор материалды чогултуу жана илимий корутундуларды аргументациялоо):

Изилдөөнүн маалымат базасы катары статистикалык маалыматтар да, баштапкы медициналык маалыматтар да колдонулган. Аларга төмөнкүлөр кирет: 2019–2024-жылдарга карата жылдык отчеттордун маалыматтары (ЗДРАВ 12-форма, НСК 12-форма); кош бойлуу аялдардын медициналык карталары (n=30); үй-бүлөлүк дарыгерлердин күндөлүктөрү (Форма 020/у, n=156); диспансердик байкоо карталары (Форма 030/у); үй-бүлөлүк дарыгерлер үчүн түзүлгөн анкеталар (n=100); калктын үй-бүлөлүк дарыгерлердин ишине болгон канааттануусун баалоо боюнча жүргүзүлгөн анкеталар (n=300).

4.3. Квалификациялык талаптарга шайкештиги.

Диссертациянын темасы боюнча 12 илимий макала, анын ичинен 8 макала импакт-фактор 0,1 ден жогору болгон РИНЦ системасы боюнча индекстелген журналдарда жарыяланган. Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу УАКтын илимий даража ыйгаруу боюнча диссертациялык жобонун талаптарына жооп берет.

Алынган натыйжалардын практикалык баалуулугу.

Жүргүзүлгөн изилдөөлөрдүн негизинде алынган материалдар практикалык медицинага киргизилген (Ош шаардык ҮМБнын №4 филиалы (14.11.2023-ж. акт). Теориялык материалдар ОшМУнун Медицина факультетинин коомдук саламаттыкты сактоо кафедрасында окуу процессине киргизилген (08.10.2024-ж. акт).

5. Авторефераттын диссертациянын мазмунуна дал келиши.

Автореферат диссертациянын мазмунуна, андагы коюлган максаттарга жана изилдөөнүн милдеттерине толугу менен шайкеш келет.

6. Диссертация боюнча эскертүүлөр

1. Эл аралык сунуштамалар толук камтылбай калган. Адабий баянда Алма-Ата декларациясы жана АКШ, Канада, Европа тажрыйбалары келтирилгенине карабастан, 2018-жылдан берки Дүйнөлүк саламаттык сактоо уюмунун (ДСУ) ПМСПны туруктуу өнүктүрүү жана — «универсалдуу саламаттыкты сактоо» концепциясына байланыштуу соңку нускоолору системалуу түрдө талданып берилген эмес.

2. Методологиянын аналитикалык иштелиши жетишсиз. 2-бөлүм («Методология жана изилдөө ыкмалары») негизинен формалдуу сүрөттөлүп, деталдар жетишпейт. Үлгү (выборка), анкеталардын валиддүүлүгү, БМСЖдын сапатын өлчөөчү инструменттер, статистикалык ыкмалар жана натыйжаларды интерпретациялоо критерийлери так аныкталган эмес. Бул илимий тыянактардын ишенимдүүлүгүн төмөндөтөт.
3. Талдоо деңгээлдери аралашып кеткен 3- жана 4-бөлүмдөрдө демографиялык көрсөткүчтөр, БМСЖдын мекемелеринин тармагы, кадр жетишкендиги жана байтаптардын пикирлери бир эле бөлүмдө чогуу берилген.
4. Кызмат сапаты боюнча далилдер жетишпейт. Калктын канааттануусу жана медициналык жардамдын сапаты диссертация темасында көрсөтүлгөнү менен, диспансердик көзөмөл, профилактикалык кароолордун камтуусу, дарылоону өз маалында баштоо сыяктуу клиникалык индикаторлор терең талданган эмес. Бул интеграцияланган моделдин натыйжалуулугун күбөлөндүрүүчү фактылык базаны алсыратат.
5. Стилль менен терминология бир кылка эмес: Текстте «үй-бүлөлүк медицина», «жалпы дарыгер практикасы», «үй-бүлөлүк дарыгер» ж.б. терминдер бирдей контекстсиз колдонулууда; (мисалы., «муктаждыктарына» vs «керектөөлөрүнө багытталган»). 6. Практикалык сунуштар кыска жана декларативдүү 132-беттеги практикалык сунуштар схемалык мүнөздө гана берилип, конкреттүү кадамдарды, мөөнөттөрдү жана натыйжалуулукту өлчөө индикаторлорун камтыбайт.

7. Сунуш-пикир (предложение)

1. Эл аралык стандарттар менен салыштырма талдоону тереңдетүү зарыл.
2. Маалыматты кабыл алуу жеңил болушу үчүн: демографиялык мүнөздөмөлөрдү, ресурстар менен жеткиликтүүлүктү, калктын/адистердин баалоо жыйынтыктарын өз-өзүнчө бөлүп берүү сунушталат.
3. Илимий стилди калыптандыруу үчүн терминологияны бирдиктүү системага келтирүү жана редакциялык тактоо зарыл.
4. Айрыкча Саламаттык сактоо министрлиги (макродеңгээл), жергиликтүү башкаруу (мезодеңгээл) жана БМСЖ мекемелери (микродеңгээл) боюнча чаралар деталдуу иреттелүүгө тийиш.

8. Сунуштар

Жетектөөчү мекеме катары Ташкент дарыгерлерди өркүндөтүү институту (Ташкентский институт усовершенствования врачей) “Коомдук саламаттыкты сактоо жана саламаттыкты сактоону башкаруу” кафедрасын

сунуштаймын, себеби ал кафедрада 14.02.03 - коомдук саламаттык жана саламаттыкты сактоо адистиги боюнча илимдин докторлору эмгектенишет.

– **Биринчи расмий оппонент катары,** – Б. Н. Ельцин атындагы Кыргыз-Россия Славян университетинин “Коомдук саламаттык жана саламаттыкты сактоо” кафедрасынын профессору, медицина илимдеринин доктору Мамбетов Марат Аваловичти сунуштаймын. Адистиги боюнча (автореферат боюнча: 14.02.03 – коомдук саламаттык жана саламаттыкты сактоо), изилдөө проблемасына жакын басылмалары бар.

1. Мамбетов, М. А. О ходе реализации программы реформирования системы здравоохранения Киргизской Республики / М. М. Каратаев, М. А. Мамбетов, У. Х. Аджибаев // Проблемы управления здравоохранением. – 2006. – № 4. – С. 10-12.
2. Мамбетов, М. А. Система анализа эффективности деятельности органов местного самоуправления / М. А. Мамбетов, М. А. Курбанов // Аллея науки. – 2020. – Т. 1, № 3(42). – С. 631-634.
3. Мамбетов, М. А. Стратегия социально-экономического развития региона в посткризисный период / М. А. Мамбетов // Региональная экономика: теория и практика. – 2012. – № 9. – С. 9-13.

– **Экинчи расмий оппонент катары,** – Медицина илимдеринин кандидаты, доцент Акматова Бегайым Акбагышевнаны сунуштаймын. Адистиги боюнча (автореферат боюнча: 14.02.03 – коомдук саламаттык жана саламаттыкты сактоо), изилдөө проблемасына жакын басылмалары бар.

1. Акматова, Б. А. К оценке удовлетворенности сельского населения качеством оказания медицинской помощи на первичном уровне / Б. А. Акматова // Наука и новые технологии. – 2009. – № 5. – С. 304-306.
2. Каратаев, М. М. Опыт внедрения системы повышения качества в Киргизской Республике / М. М. Каратаев, А. К. Артыкбаева, Б. А. Акматова // Проблемы управления здравоохранением. – 2007. – № 1. – С. 30-35.
3. Оценка предоставления лечебно-профилактических услуг при ВИЧ-инфекции в Кыргызстане / Б. А. Акматова, А. Д. Кульшарова, А. М. Абдылдаева, А. П. Дерябина // Здравоохранение Кыргызстана. – 2013. – № 4. – С. 42-46.

9. Корутунду

Аскарбекова Гүлдесте Аскарбековнанын диссертациялык иши актуалдуу темадагы бүткөрүлгөн жеке илимий-квалификациялык иш болуп саналат, анын

жыйынтыктары Кыргыз Республикасындагы Үй-бүлөлүк медицина системасын өнүктүрүүдө чоң мааниге ээ.

Актуалдуулугу, илимий жанылыгы, теориялык жана практикалык мааниси, ошондой эле алынган натыйжалардын ишенимдүүлүгү жана корутундулардын негиздүүлүгү боюнча Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу УАКтын кандидаттык диссертацияларга коюлган талаптарына жооп берет жана 14.02.03 – коомдук саламаттык жана саламаттыкты сактоо адистигине ылайык келет.

10. Диссертациялык кеңештин эксперти, Аскарбекова Гүлдесте Аскарбековнанын документтерди карап чыгып, Диссертация боюнча эскертүүлөрдү жойгондон кийин 14.02.03 – Коомдук саламаттык жана саламаттыкты сактоо адистиги боюнча медицина илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алууга сунушталган “Кыргыз Республикасында жалпы дарыгерлер (үй-бүлөлүк) практикасын өркүндөтүүдөгү, уюштуруудагы медициналык жана социалдык көйгөйлөр (Ош облусунун мисалында)” аталыштагы диссертациясын И. К. Ахунбаев атындагы Кыргыз мамлекеттик медициналык академиясынын, Б. Н. Ельцин атындагы Кыргыз-Орус Славян университетинин Д 14.23.690 Диссертациялык кеңешине кабыл алынсын.

Эксперт, медицина илимдеринин доктору:
(14.02.03 – Коомдук саламаттык
жана саламаттыкты сактоо):

Биялиева Г. С.

Диссертациялык кеңештин экспертинин колун тастыктаймын:

Диссертациялык кеңештин
окумуштуу катчысы,
м.и.к., доцент

26.06.2025 ж.

Ибраимова Д. Д.

